

Πανεπιστήμιο και Νησιωτικότητα: Το Μοντέλο των Καναρίων Νήσων

Τα Κανάρια νησιά δεν στηρίζονται μόνο στον τουρισμό ή στη φυσική ομορφιά του αρχιπελάγους. Στηρίζονται σε ένα πλέγμα **συγκεκριμένων μέτρων αντιστάθμισης της νησιωτικότητας** που αφορούν μεταφορές, φορολογία, υποτροφίες, κοινωνική μέριμνα και πανεπιστημιακή πρόσβαση. Τα μέτρα αυτά δείχνουν ότι η απόσταση δεν αντιμετωπίζεται ως ατομικό βάρος του κατοίκου, αλλά ως ζήτημα δημόσιας πολιτικής. Καταδεικνύουν επίσης πώς η νησιωτικότητα μπορεί να μετατραπεί από μειονέκτημα σε αντικείμενο θεσμικής φροντίδας, όταν η πολιτεία οργανώνει μεταφορικό ισοδύναμο, φορολογία, κοινωνικές παροχές και πανεπιστημιακή πολιτική ως ενιαίο σύστημα. Παρακάτω αναφέρονται περιληπτικά:

Τα Μέτρα Στήριξης της Νησιωτικότητας στα Κανάρια Νησιά

- Έκπτωση 75% στα αεροπορικά και ακτοπλοϊκά εισιτήρια για μόνιμους κατοίκους (τόσο στα ενδονησιωτικά δρομολόγια όσο και προς την ηπειρωτική Ισπανία).
- Δωρεάν μετακίνηση με λεωφορεία (αστικά και υπεραστικά) για μόνιμους κατοίκους μέσω τριών καρτών: Bono Residente Canario (ενήλικες), Wawa Joven (νέοι) και Bono Oro (ηλικιωμένοι) — υπό την προϋπόθεση εγγραφής στο δημοτολόγιο και ελάχιστο όριο χρήσης.
- Ειδικό φορολογικό καθεστώς IGIC (Impuesto General Indirecto Canario) με συντελεστή 7%, αντί του ισπανικού ΦΠΑ 21% — ισχύει σε όλες τις καταναλωτικές συναλλαγές, συμπεριλαμβανομένων εκπαιδευτικών υπηρεσιών.
- Φοροελαφρύνσεις και αναπτυξιακά κίνητρα: το καθεστώς REF, η Zona Especial Canaria, η Reserva para Inversiones en Canarias και άλλα επενδυτικά εργαλεία λειτουργούν ως μηχανισμοί ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, της εγκατάστασης δραστηριοτήτων και της οικονομικής βιωσιμότητας σε μια εξόχως απόκεντρη ευρωπαϊκή περιφέρεια.
- Υποτροφίες, ενισχύσεις διαμονής και μετακίνησης φοιτητών: η περιφερειακή πολιτική των Καναρίων προβλέπει υποστήριξη για δίδακτρα/δημόσια τέλη εγγραφής, εισοδηματικές ενισχύσεις, στέγαση και πρόσθετη ενίσχυση μετακίνησης όταν οι φοιτητές σπουδάζουν εκτός του νησιού κατοικίας τους, ιδίως όταν δεν υπάρχει αντίστοιχη προσφορά σπουδών στο νησί τους. Ειδικές κρατικές υποτροφίες στέγης για φοιτητές από άλλα νησιά που σπουδάζουν στη Gran Canaria.
- Αναγνώριση ως «εξόχως απόκεντρη περιοχή» (región ultraperiférica) της ΕΕ, με ενισχυμένη πρόσβαση σε Διαρθρωτικά Ταμεία και παρεκκλίσεις από κοινοτικούς κανόνες.
- Πανεπιστημιακή παρουσία ως μέτρο συνοχής: το ULPGC δεν είναι μόνο εκπαιδευτικός οργανισμός, αλλά τμήμα της ίδιας πολιτικής αντιστάθμισης της νησιωτικότητας. Με campus, σχολές, εργαστήρια, πρακτικές ασκήσεις και τοπικές συνεργασίες, συμβάλλει στη μείωση της εκπαιδευτικής απόστασης και στη συγκράτηση ανθρώπινου δυναμικού στα νησιά.

Σημείωση πλαισίου

Οι πληροφορίες και οι παρατηρήσεις του παρόντος αφιερώματος προήλθαν κυρίως από το travelling seminar του ERUA στα Κανάρια Νησιά, κατά τη σεμιναριακή επίσκεψη φοιτητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου με τον Καθηγητή Λοΐζο Σοφό στο Πανεπιστήμιο της Las Palmas de Gran Canaria. Η επίσκεψη είχε ως άξονες τη δημιουργία εκπαιδευτικών βίντεο ως καινοτόμα διδακτική προσέγγιση και τη διερεύνηση δυνατοτήτων ακαδημαϊκής συνεργασίας

Τα στοιχεία βασίζονται κυρίως σε συνεντεύξεις, συνομιλίες και ανταλλαγές με μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας του ULPGC, καθώς και σε μερική διερεύνηση διαθέσιμων διαδικτυακών πηγών. Δεν έχει την πρόθεση να αποτελέσει πλήρως τεκμηριωμένη επιστημονική εργασία ή συστηματική θεσμική αποτύπωση του ισπανικού πανεπιστημιακού συστήματος. Αντίθετα, λειτουργεί ως διερευνητική και περιγραφική καταγραφή, η οποία αξιοποιεί την εμπειρία της σεμιναριακής επίσκεψης ως αφορμή για συγκριτικό στοχασμό πάνω στον τρόπο με τον οποίο ένα δημόσιο πανεπιστήμιο οργανώνεται και λειτουργεί σε ένα αρχιπελαγικό περιβάλλον.

Γεωγραφική Πρόκληση: Αρχιπέλαγος ως Εκπαιδευτική Πραγματικότητα

Τα Κανάρια Νησιά — στο ισπανικό αρχιπέλαγος στον Ατλαντικό Ωκεανό βρίσκονται τα νησιά **Tenerife, Gran Canaria, Lanzarote, Fuerteventura, La Palma, La Gomera, El Hierro** και **La Graciosa**, έχουν απόσταση 1.350 χιλιομέτρων από την ηπειρωτική Ισπανία και 150 χιλιομέτρων από τις ακτές της Αφρικής. Πρόκειται για Αυτόνομη Κοινότητα της Ισπανίας από το 1982, με πληθυσμό 2,2 εκατομμυρίων κατοίκων κατανεμημένο σε οκτώ νησιά που δεν συνδέονται μεταξύ τους με γέφυρα ή σήραγγα. Αυτή η απλή γεωγραφική πραγματικότητα δεν είναι ουδέτερη εκπαιδευτικά: ορίζει τα κόστη της πρόσβασης στη γνώση, τη δυνατότητα ή αδυναμία ενός νέου να σπουδάσει κοντά στην οικογένειά του, τον χρόνο και το χρήμα που απαιτεί η μετακίνηση ενός καθηγητή από ένα νησί σε άλλο για να διδάξει.

Η ανώτατη εκπαίδευση σε αρχιπελαγικό χώρο δεν αντιμετωπίζει μόνο ζητήματα ακαδημαϊκής ποιότητας ή χρηματοδότησης, αντιμετωπίζει πρωτίτως ζητήματα προσβασιμότητας, στέγης, κινητικότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης. Το ερώτημα δεν είναι μόνο «ποιο πανεπιστήμιο υπάρχει», αλλά «ποιος μπορεί να το φοιτήσει»; Τα Κανάρια Νησιά έδωσαν τη δική τους απάντηση, και αξίζει να την εξετάσουμε.

Gran Canaria: Μητροπολιτικός Πόλος σε Νησιωτικό Σώμα

Με έκταση 1.560 τ.χλμ. και πληθυσμό 864.000 κατοίκων (2024), το Gran Canaria αποτελεί τον οικονομικό και εκπαιδευτικό πόλο των ανατολικών Καναρίων. Η πρωτεύουσά του, Las Palmas de Gran Canaria, με 381.000 κατοίκους, είναι η ένατη μεγαλύτερη πόλη της Ισπανίας. Το νησί υποδέχεται ετησίως περίπου 4,5 εκατομμύρια τουρίστες, στηρίζεται σε μια ευρεία οικονομική βάση (τουρισμός, λιμάνι, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, τεχνολογία) και διαθέτει δίκτυο τριών αυτοκινητοδρόμων περίπου 100 χιλιομέτρων με τρεις λωρίδες ανά κατεύθυνση, καθώς και υπόγειες σήραγγες για την διάβαση του ορεινού εσωτερικού, υποδομές που δεν είναι μόνο οικονομικές επενδύσεις, αλλά και εκπαιδευτικές: μειώνουν τον χρόνο πρόσβασης στο πανεπιστήμιο για χιλιάδες φοιτητές από απομακρυσμένες κοινότητες.

Η δημόσια συγκοινωνία του νησιού, 40 αστικές γραμμές Guaguas Municipales και 122 υπεραστικές γραμμές Global, με στόλο 745 οχημάτων, λειτουργεί πλέον δωρεάν για κατοίκους, ανακουφίζοντας τον οικογενειακό προϋπολογισμό των φοιτητών. Το νησί, με άλλα λόγια, δεν αρκείται στο να έχει πανεπιστήμιο, χτίζει τις συνθήκες που επιτρέπουν τη φοίτηση σε αυτό.

Το Θεσμικό Υπόβαθρο: Αυτονομία ως Εκπαιδευτική Πολιτική

Το 1982, με τον Οργανικό Νόμο 10/1982, τα Κανάρια Νησιά απέκτησαν Καταστατικό Αυτονομίας που τους παραχωρούσε ευρείες αρμοδιότητες: εκπαίδευση, υγεία, υποδομές, τουρισμός, περιφερειακή πολιτική. Αυτή η αυτονομία δεν ήταν απλώς διοικητική, ήταν **εκπαιδευτική στρατηγική**. Επέτρεψε στην Αυτόνομη Κοινότητα να σχεδιάσει ίδια πανεπιστημιακή πολιτική, να χρηματοδοτήσει ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης με τοπική αποστολή, να επιβάλει φορολογικό καθεστώς που αντανάκλα τη νησιωτική πραγματικότητα και να διαπραγματευτεί με την ΕΕ ειδικό καθεστώς «εξόχως απόκεντρης περιοχής».

Η σχέση αυτονομίας–ανώτατης εκπαίδευσης είναι άμεση: χωρίς αυτόνομη Κυβέρνηση Καναρίων Νήσων, δεν θα υπήρχε ULPGC. Το πανεπιστήμιο δεν δόθηκε από το κέντρο, κατακτήθηκε μέσα από μαζική κοινωνική διεκδίκηση, γνωστή ως «pleito insular», που κορυφώθηκε σε διαδηλώσεις τη δεκαετία του 1980 ακριβώς επειδή οι φοιτητές της Gran Canaria αναγκάζονταν να πηγαίνουν στην Tenerife ή στην ηπειρωτική Ισπανία για να σπουδάσουν. Το 1989, το Κοινοβούλιο των Καναρίων Νήσων ψήφισε τον νόμο που γέννησε το ULPGC. Ένα πανεπιστήμιο που ξεκίνησε από αίσθηση αδικίας φέρει μέσα του μια υποχρέωση κοινωνικής παρουσίας που δεν μπορεί να αγνοηθεί.

Αντισταθμιστικές Πολιτικές: Όταν η γεωγραφία γίνεται δημόσια δαπάνη

Το σπουδαιότερο χαρακτηριστικό του καναρίου μοντέλου δεν είναι τα κτίρια του πανεπιστημίου, είναι το σύστημα που κάνει τη φοίτηση σε αυτό οικονομικά εφικτή. Η έκπτωση στα αεροπορικά και ακτοπολιτικά εισιτήρια για μόνιμους κατοίκους ισχύει από το 1982, αυξήθηκε σταδιακά και σταθεροποιήθηκε στο 75% το 2018, δαπανώντας το 2024 πάνω από 1,03 δισεκατομμύριο ευρώ ετησίως για το σύνολο των Καναρίων. Σε πρακτικούς όρους: ένας φοιτητής από τη Lanzarote που σπουδάξει Ιατρική στη Gran Canaria επιστρέφει στην οικογένειά του πληρώνοντας το ένα τέταρτο του εισιτηρίου.

Το **Bono Residente Canario**, η κάρτα δωρεάν απεριόριστης χρήσης αστικών και υπεραστικών λεωφορείων, δεν είναι γενική παροχή: απαιτεί εγγραφή στο δημοτολόγιο (empadronamiento) και ελάχιστο αριθμό χρήσεων ανά μήνα. Αφορά το σύνολο των μόνιμων κατοίκων, με παραλλαγές για νέους (Wawa Joven) και ηλικιωμένους (Bono Oro). Δεν είναι φιλανθρωπία, είναι αναδιανομή: ο νέος που πηγαίνει στο πανεπιστήμιο με το λεωφορείο δεν πληρώνει εισιτήριο, και αυτό αλλάζει την ισορροπία της οικογενειακής απόφασης για σπουδές. Παράλληλα, το IGIC μειώνει το κόστος ζωής του φοιτητή κυρίως μέσω τριών διαύλων: τα **βασικά τρόφιμα, τα φάρμακα και τα βιβλία** φορολογούνται με 0% (αντί 4% στην ηπειρωτική Ισπανία), οι **μεταφορές και ο πολιτισμός** με 3% (αντί 10%), και τα **γενικά αγαθά** — ρουχισμός, ηλεκτρονικά, εστίαση — με 7% αντί 21%.

Το ενοίκιο κατοικίας δεν φορολογείται ούτε με IGIC ούτε με ΦΠΑ — οπότε σε αυτό το σημείο δεν υπάρχει νησιωτικό πλεονέκτημα.

Το ULPGC: Πολυνησιωτικότητα ως βασική αρχή

Το Πανεπιστήμιο της Las Palmas de Gran Canaria (ULPGC) διαθέτει **τέσσερα campus στη Gran Canaria και πανεπιστημιακές μονάδες στη Lanzarote και στη Fuerteventura**. Με περίπου 17.000 φοιτητές, 1.600 μέλη διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού, και 50 προπτυχιακά προγράμματα, αποτελεί ένα από τα δύο δημόσια πανεπιστήμια των Καναρίων Νήσων. Η γεωγραφική παρουσία του δεν είναι τυχαία: στη Lanzarote και τη Fuerteventura λειτουργούν τμήματα Νοσηλευτικής και Τουρισμού, γνωστικά αντικείμενα άμεσα συνδεδεμένα με τις ανάγκες και τις οικονομίες αυτών των νησιών.

Η ερευνητική αριστεία του ULPGC εξειδικεύεται σε **ωκεανογραφία, τουρισμό, υδατοκαλλιέργεια, κτηνιατρική και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας**, πεδία που αντικατοπτρίζουν τα νησιωτικά παγκόσμια ζητήματα. Το Shanghai Ranking 2025 το κατατάσσει μεταξύ των 100 καλύτερων πανεπιστημίων στα επιστημονικά πεδία του Τουρισμού (34η) και της Ωκεανογραφίας (75η). Εικοσιπέντε ερευνητές του (2024) περιλαμβάνονται στο 2% των πλέον επιδραστικών επιστημόνων παγκοσμίως. Αυτά δεν είναι άσχετα μεγέθη: ένα νησιωτικό πανεπιστήμιο που έχει κάνει τη νησιωτικότητα ερευνητικό αντικείμενο παράγει γνώση που εξάγεται παγκοσμίως, και ταυτόχρονα εξυπηρετεί αναπτυξιακές ανάγκες της τοπικής κοινωνίας.

Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου: Μια Παράλληλη Πορεία

Η ελληνική πραγματικότητα παρουσιάζει εντυπωσιακές δομικές ομοιότητες. Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, ιδρυμένο το 1984 ως πολυνησιωτικό πανεπιστήμιο της χώρας, αποτελείται από 6 Σχολές και 18 Τμήματα κατανομημένα σε 6 νησιά, Μυτιλήνη, Χίο, Σάμο, Ρόδο, Σύρο και Λήμνο. Η ακαδημαϊκή του ταυτότητα είναι, όπως και στο ULPGC, στρατηγικά νησιωτική: Ωκεανογραφία, Ναυτιλία, Περιβάλλον, Τουρισμός, Πολιτισμός, Εκπαίδευσή. Η διαφορά, όμως, δεν βρίσκεται στο ακαδημαϊκό περιεχόμενο, βρίσκεται στο περιβάλλον πολιτικής στο οποίο λειτουργεί. Η Ελλάδα δεν διαθέτει ισοδύναμο της 75% επιδότησης στα μεταφορικά, ούτε φορολογικό καθεστώς που να αναγνωρίζει θεσμικά τη νησιωτική απόσταση ως πρόσθετο κόστος ζωής. Τον Φεβρουάριο 2025¹, οι διοικήσεις πέντε ελληνικών πανεπιστημίων εξέδωσαν κοινή ανακοίνωση για το πρόβλημα της φοιτητικής στέγης, ζητώντας αυτά που στα Κανάρια Νησιά αντιμετωπίστηκαν θεσμικά πριν από δύο δεκαετίες, ενώ τον Απρίλιο 2026 το Πανεπιστήμιο Αιγαίου κατέθεσε

¹ <https://www.esos.gr/arthra/91914/foitites-tesseris-protaseis-ton-5-ptytaneon-ton-nisiotikon-perifereion-gia-ti>

πρόταση για την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Νησιά, ζητώντας μεταξύ άλλων δεσμευτική ρήτρα νησιωτικότητας στη χρηματοδότηση ανώτατης εκπαίδευσης και αναγνώριση των νησιών ως «ζωντανών εργαστηρίων» καινοτομίας².

Ένα ιδιαίτερα διαφωτιστικό σημείο σύγκρισης προκύπτει από την κοινή ανακοίνωση που εξέδωσαν στις 5 Φεβρουαρίου 2025 οι Πρυτάνεις πέντε ελληνικών νησιωτικών πανεπιστημίων: του Πανεπιστημίου Κρήτης, του Πολυτεχνείου Κρήτης, του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου, του Πανεπιστημίου Αιγαίου και του Ιονίου Πανεπιστημίου. Στην ανακοίνωση αυτή, οι Πρυτάνεις χαρακτηρίζουν τη φοιτητική στέγη ως «μείζον πρόβλημα» που «μακροπρόθεσμα μπορεί να επηρεάσει τη βιωσιμότητα των ακαδημαϊκών Τμημάτων», και διατυπώνουν πέντε συγκεκριμένα αιτήματα: απλοποίηση των διαδικασιών ανέγερσης φοιτητικών εστιών, προσαρμογή του στεγαστικού επιδόματος στις νησιωτικές πραγματικότητες, θεσμική ρύθμιση των βραχυχρόνιων μισθώσεων ακινήτων, οικονομική συνδρομή των περιφερειών για άμεση μίσθωση κλινών, και προσέλκυση επενδυτών για τη δημιουργία προσιτής φοιτητικής στέγης.

Η ουσία αυτής της σύγκρισης δεν εντοπίζεται στο περιεχόμενο των αιτημάτων αυτών καθαυτό, αλλά στη χρονική απόσταση που τα χωρίζει από αντίστοιχες θεσμικές απαντήσεις στο ισπανικό αρχιπέλαγος. Σχεδόν κάθε στοιχείο που οι ελληνικοί Πρυτάνεις ζητούν τον Φεβρουάριο του 2025 αντιστοιχεί σε μέτρα που στα Κανάρια θεσμοθετήθηκαν πριν από δύο ή τρεις δεκαετίες, στο πλαίσιο της προσαρμογής της μεταπολιτευτικής Ισπανίας στις απαιτήσεις της εδαφικής συνοχής και της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ζητούμενη σήμερα προσαρμογή του στεγαστικού επιδόματος στα ιδιαίτερα νησιωτικά οικονομικά δεδομένα έχει τον ισπανικό αντίστοιχό της σε ένα ευρύτερο πλέγμα οικονομικής στήριξης που περιλαμβάνει την έκπτωση 75% στα εισιτήρια, τις φοροαπαλλαγές για οικογένειες με τέκνα-φοιτητές που μετακινούνται μεταξύ νησιών, και τις περιφερειακές υποτροφίες της Αυτόνομης Κυβέρνησης. Η ζητούμενη ρύθμιση των βραχυχρόνιων μισθώσεων αντικατοπτρίζει μια πραγματικότητα την οποία τα Κανάρια αντιμετωπίζουν επίσης, αλλά εντός ενός θεσμικού πλαισίου που από νωρίς αναγνώρισε τη φοιτητική κατοικία ως αυτοτελή κατηγορία προστασίας. Εξετάζοντας τα αιτήματα των πέντε νησιωτικών πρυτάνεων ένα προς ένα, διαπιστώνεται ότι αντιστοιχούν σχεδόν σε ευθεία αντιστοιχία με μέτρα που στα Κανάρια Νησιά είναι θεσμοθετημένα και λειτουργούν εδώ και δεκαετίες, ορισμένα μάλιστα από τη δεκαετία του 1980 ή 1990. Η αντιστοιχία αυτή μπορεί να αποτυπωθεί σε τέσσερα ζεύγη.

Πρώτο ζεύγος: μεταφορικές διευκολύνσεις. Οι Έλληνες πρυτάνεις ζητούν προσαρμογή του στεγαστικού επιδόματος στις νησιωτικές πραγματικότητες. Στα Κανάρια, οι κάτοικοι (και συνεπώς και οι φοιτητές) απολαμβάνουν έκπτωση 75% στα αεροπορικά και ακτοπλοϊκά εισιτήρια εντός του

---

² <https://tinyurl.com/2rk5uxjp>

αρχιπελάγους ήδη από τις θεσμικές ρυθμίσεις της δεκαετίας του 1990, συμπληρωμένη από τις «ayudas al desplazamiento» της Αυτόνομης Κυβέρνησης. Η Ελλάδα ζητεί σήμερα ως δίκαιο αίτημα κάτι λιγότερο από αυτό που οι Κανάριοι θεωρούν αυτονόητο εδώ και τριάντα χρόνια.

Δεύτερο ζεύγος: φορολογική στήριξη. Στην ελληνική ανακοίνωση δεν διατυπώνεται καν αίτημα για φοροαπαλλαγή των οικογενειών φοιτητών, ίσως επειδή δεν θεωρείται πολιτικά εφικτό. Στα Κανάρια, οι οικογένειες δικαιούνται φοροαπαλλαγές έως 1.920 ευρώ ανά τέκνο όταν ο φοιτητής μεταβαίνει σε άλλο νησί, ενώ τα πανεπιστημιακά συγγράμματα και οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες φορολογούνται με μηδενικό συντελεστή IGIC. Πρόκειται για ένα ολόκληρο πλέγμα οικονομικής υποστήριξης που στην ελληνική πραγματικότητα δεν έχει καν διατυπωθεί ως αίτημα.

Τρίτο ζεύγος: αποκεντρωμένη οργάνωση. Το ευρύτερο ελληνικό αίτημα για «επανεξέταση των μοντέλων φοιτητικής στέγης στη νησιωτική περιφέρεια» απαντάται στα Κανάρια μέσω της ίδιας της αρχιτεκτονικής της εκπαιδευτικής προσφοράς. Το ULPGC δεν ζητά από τους φοιτητές της Fuerteventura να μεταβούν στη Gran Canaria: δημιουργεί τμήμα Νοσηλευτικής στο ίδιο τους το νησί από το 1991. Στην Ελλάδα, αντίθετα, ένας φοιτητής από τη Κω που εισάγεται στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου πρέπει να μεταβεί στη Μυτιλήνη, τη Ρόδο ή τη Χίο, καθώς δεν προσφέρεται καμία εκπαιδευτική δομή στο νησί του.

Τέταρτο ζεύγος: ρύθμιση βραχυχρόνιας μίσθωσης. Αυτό είναι ίσως το σημείο όπου η συσχέτιση είναι λιγότερο ευθεία, αλλά εξίσου διαφωτιστική. Οι ελληνικοί πρυτάνεις αναγνωρίζουν την ανάγκη θεσμικής παρέμβασης στις πλατφόρμες τύπου Airbnb, οι οποίες απορροφούν την προσφορά κατοικίας. Στα Κανάρια, η ίδια πίεση υπάρχει (πρόκειται για κορυφαίο τουριστικό προορισμό), αλλά αντιμετωπίζεται μέσω της θεσμικής αναγνώρισης της φοιτητικής στέγης ως «δωμάτια διαθέσιμα για όλη την περίπου δεκάμηνη χρονική περίοδο», όπως ακριβώς ζητούν τώρα οι ελληνικοί πρυτάνεις.

Η ερμηνεία αυτής της απόκλισης των εκπαιδευτικών πολιτικών δεν είναι απλώς ζήτημα πόρων ή πολιτικής βούλησης. Σχετίζεται με τρεις βαθύτερους θεσμικούς παράγοντες. **Πρώτον**, με τη διαφορετική θεσμική σχέση κράτους-περιφέρειας: η Ισπανία έχει σχήμα αυτόνομων κοινοτήτων με δικά τους νομοθετικά και φορολογικά εργαλεία, ενώ η Ελλάδα παραμένει συγκεντρωτικό κράτος όπου οι περιφέρειες δεν διαθέτουν φορολογική αυτονομία. **Δεύτερον**, με τη διαφορετική σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση: η ιδιότητα της «Εξόχως Απόκεντρης Περιφέρειας» που απολαμβάνουν τα Κανάρια ανοίγει χρηματοδοτικές ροές που δεν είναι διαθέσιμες στις ελληνικές νησιωτικές περιφέρειες, παρά το ότι αντιμετωπίζουν ανάλογα προβλήματα. **Τρίτον**, με τη διαφορετική πολιτική προτεραιοποίηση: η Ισπανία αντιμετώπισε την εκπαιδευτική ανισότητα ως ζήτημα εδαφικής συνοχής στη μεταπολίτευση του 1978, ενώ η Ελλάδα παραδοσιακά αντιμετώπιζε τα νησιωτικά πανεπιστήμια ως «αποστολή πολιτισμικής διάχυσης» χωρίς αντίστοιχα δομικά μέτρα στήριξης.

Προβληματισμοί για την Ελληνική Εκπαιδευτική Πολιτική

Το χρονικό «κενό» των δύο δεκαετιών: δείχνει μια βασική διαφορά συστημικής ωριμότητας στην εκπαιδευτική και στην ευρύτερη νησιωτική πολιτική. Τα μέτρα που εφαρμόζονται στα Κανάρια δεν είναι καινοτομίες της τελευταίας πενταετίας: είναι θεσμικά κατοχυρωμένες πολιτικές που χρονολογούνται από τη μεταβατική περίοδο της Ισπανίας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση (1986-1995) και κωδικοποιήθηκαν στο πλαίσιο της κατάστασης ως «Εξόχως Απόκεντρης Περιφέρειας» (Région Ultrapériphérique). Η Ισπανία, με άλλα λόγια, αναγνώρισε ως πρόβλημα τη νησιωτική εκπαιδευτική ανισότητα τη δεκαετία του 1980 και κινητοποίησε ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους για να τη λύσει στις δεκαετίες του 1990 και 2000.

Η Ελλάδα, σε αντίθεση, αντιμετωπίζει το ζήτημα ως κρίση. Και ακόμη και τότε, με αιτήματα που είναι αμυντικά (αποτροπή της επιδείνωσης) και όχι προοδευτικά (συγκρότηση ενός ολιστικού συστήματος νησιωτικής εκπαιδευτικής δικαιοσύνης). Όπως επισημαίνεται και στα δημοσιεύματα των ελληνικών μέσων, ήδη από τα προηγούμενα χρόνια, το πρόβλημα δεν είναι καινούργιο: η Eurostat κατατάσσει την Ελλάδα δεύτερη στην ΕΕ ως προς το ποσοστό νέων 18-34 ετών που παραμένουν στο πατρικό σπίτι (72%), εν μέρει λόγω αδυναμίας ανεξάρτητης διαβίωσης ως φοιτητές.

Η ερμηνευτική σημασία της απόκλισης: Η ερμηνεία αυτής της απόκλισης δεν είναι απλώς ζήτημα πόρων ή πολιτικής βούλησης. Σχετίζεται με τρεις βαθύτερους θεσμικούς παράγοντες. **Πρώτον**, με τη διαφορετική θεσμική σχέση κράτους-περιφέρειας: η Ισπανία έχει σχήμα αυτόνομων κοινοτήτων με δικά τους νομοθετικά και φορολογικά εργαλεία, ενώ η Ελλάδα παραμένει συγκεντρωτικό κράτος όπου οι περιφέρειες δεν διαθέτουν φορολογική αυτονομία. **Δεύτερον**, με τη διαφορετική σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση: η ιδιότητα της «Εξόχως Απόκεντρης Περιφέρειας» που απολαμβάνουν τα Κανάρια ανοίγει χρηματοδοτικές ροές που δεν είναι διαθέσιμες στις ελληνικές νησιωτικές περιφέρειες, παρά το ότι αντιμετωπίζουν ανάλογα προβλήματα. **Τρίτον**, με τη διαφορετική πολιτική προτεραιοποίηση: η Ισπανία αντιμετώπισε την εκπαιδευτική ανισότητα ως ζήτημα εδαφικής συνοχής στη μεταπολίτευση του 1978, ενώ η Ελλάδα παραδοσιακά αντιμετώπιζε τα νησιωτικά πανεπιστήμια ως «αποστολή πολιτισμικής διάχυσης» χωρίς αντίστοιχα δομικά μέτρα στήριξης.

Σε κάθε περίπτωση, ακόμα και τα μέτρα που ισχύουν στα Κανάρια, δεν μπορούμε να πούμε ότι διαμορφώνουν ένα τέλειο μοντέλο. Οι φοιτητές από τη La Palma, για παράδειγμα αναφέρουν καθυστερήσεις για υποτροφίες στέγασης. Επίσης, ο υπερτουρισμός έχει εκτινάξει τα ενοίκια. Η

χρηματοδότηση της δωρεάν μετακίνησης αγγίζει το 1 δισεκατομμύριο ευρώ ετησίως και παράγει εντάσεις με τις αεροπορικές εταιρείες.

Όμως, εκείνο που οφείλει να προβληματίσει κριτικά την ελληνική εκπαιδευτική πολιτική είναι η μονοδιάστατη προσήλωση στο κριτήριο της οικονομικής αποδοτικότητας. Όταν η ανώτατη εκπαίδευση αποτιμάται κυρίως με όρους κόστους, αριθμών και διαχειριστικής εξοικονόμησης, παραγνωρίζονται οι ιδιαίτερες γεωγραφικές, κοινωνικές και αναπτυξιακές συνθήκες μέσα στις οποίες λειτουργεί ένα νησιωτικό πανεπιστήμιο. Στη θέση αυτής της στενής λογικής θα πρέπει να τεθεί ένα ευρύτερο κριτήριο χωρικής δικαιοσύνης και θεσμικής ισοδυναμίας: ότι ένα πολυνησιωτικό πανεπιστήμιο δεν μπορεί να λειτουργήσει αξιοπρεπώς χωρίς σταθερές εξωτερικές αντισταθμιστικές πολιτικές, ότι η φοιτητική κινητικότητα πρέπει να στηρίζεται συστηματικά και όχι περιστασιακά, και ότι η φορολογική διαφοροποίηση, οι μεταφορικές επιδοτήσεις, η στεγαστική μέριμνα και οι ειδικές χρηματοδοτήσεις δεν αποτελούν προνόμια, αλλά αναγκαία εργαλεία εκπαιδευτικής πολιτικής για τη διατήρηση της ισότιμης πρόσβασης στη γνώση.

Η σκιαγράφιση της πολιτικής στο πανεπιστήμιον των Καναρίων νήσων, προφανώς δεν πρέπει να ταυτιστεί με την αντίληψη ότι η Ελλάδα οφείλει να αντιγράψει μηχανιστικά το ισπανικό μοντέλο.

Σημαίνει, όμως, ότι η εκπαιδευτική πολιτική στη χώρα μας, πρέπει να αναγνωρίσει μια βασική αρχή δημόσιας πολιτικής: η γεωγραφική απόσταση δεν είναι ατομικό βάρος του φοιτητή, της οικογένειας ή του ίδιου του πανεπιστημίου, αλλά δημόσιο πρόβλημα που παράγει ανισότητες.

Επομένως, η αντιμετώπισή της δεν μπορεί να εξαρτάται από αποσπασματικά μέτρα ή συγκυριακές παρεμβάσεις, αλλά αποτελεί διαρκή δημόσια υποχρέωση της Πολιτείας.

Αλιβίζος (Λοΐζος) Σοφός
Καθηγητής, Πανεπιστημίου Αιγαίου
Κοσμήτορας Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών